

S2020/06592

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

2021-01-29

Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)

Pensionärernas riksorganisation (PRO) och SKPF Pensionärerna (SKPF) har fått betänkandet "Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag" SOU 2020:47 på remiss. Vi avger nedanstående gemensamma remissvar.

Socialtjänstens organisation har över tiden blivit alltmer specialiserad, samtidigt som arbetet ska präglas av helhetssyn. Förväntningarna var därför höga på den översyn av socialtjänstlagen som den här utredningen innebär. Översynen ska skapa förutsättningar för en hållbar socialtjänst och för hur äldreomsorgen bäst bör regleras i framtiden. Varje område är omfattande och innefattar flera komplexa frågor och ställningstaganden.

Direktiven (Dir. 2017:39) är genomgripande och handlar om att säkra en mer jämlik, jämställd och likvärdig socialtjänst, se över socialtjänstlagens indelning i olika grupper, förenkla handläggning och tillgängliggöra insatser samtidigt som en rättssäker och kvalitativ socialtjänst säkerställs. Därtill har utredningen fått tilläggsdirektiv (Dir 2018:69) om att bland annat att se över en särreglering av äldreomsorgen samt för- och nackdelar med en särskild "äldreomsorgslag". I december 2020 tillsatte regeringen en särskild utredning om att tillsätta en äldreomsorgslag som ska komplettera socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Sammanfattning

PRO och SKPF tillstyrker huvuddelen av utredningens förslag med några undantag och kommentarer:

PRO och SKPF önskar ett tydligare äldreperspektiv än vad utredningen producerat så att de äldre hamnar i fokus på riktigt. Vår samlade bedömning är att utredningen inte lever upp till de förväntningar som våra organisationer hade på att lagförslagen ska tydliggöra äldres rättigheter och reglera omsorgskvaliteten för äldre. Idag ser vi istället att vården och omsorgen kan hamna i juridiska spetsfundigheter där målgruppen tenderar att komma i andra hand. Socialt arbete handlar visserligen om juridik, men framförallt om människor.

PRO och SKPF föreslår att socialtjänstlagen inför begreppet "goda levnadsförhållanden". Ambitionsnivån vad gäller välfärden för äldre måste höjas, inte sänkas.

Insatser utan biståndsbedömning

PRO och SKPF anser att äldreomsorgen är en viktig del av den generella välfärden och att den ska finnas redo när behov uppstår. Därför ser vi flera risker med utredningens förslag att ge kommunerna möjlighet att bevilja insatser utan behovsprövning, bland annat att våra gemensamma resurser inte används där behoven är som störst.

Det är av yttersta vikt att äldre personer får rätt insatser och att insatserna är samordnade. Det här förslaget menar PRO och SKPF kan skapa ökad differentiering mellan vård, omsorg och andra insatser. Vi befarar att det i sin tur kan öppna upp för att äldre ska vända sig direkt till privata hemtjänst- och rut-företag för att få hjälp med tjänster som de har rätt till.

Redan idag kan hemtjänst tillhandahållas på ett förenklat sätt. I samband med att bestämmelsen infördes beslutades att Socialstyrelsen skulle få i uppdrag att följa upp och utvärdera tillämpningen av den nya bestämmelsen. Ingen sådan utvärdering har skett i skrivande stund. Därför bedömer vi att en sådan utvärdering bör göras innan man öppnar upp för att tillåta ytterligare insatser utan föregående behovsprövning.

Äldreomsorgens personal ska ha bra arbetsvillkor

Vår erfarenhet är att den politiska styrningen över socialtjänsten har ökat över tid. Framtidens socialtjänst kräver en självständig professionell yrkeskår. Äldreomsorgen ska erbjuda bra arbetsvillkor, högre status och skälig bemanning. Personalstyrkan är idag underdimensionerad och det gör att hemtjänst och vård- och omsorgsboende inte är attraktiva arbetsplatser.

Många anställda saknar dessutom adekvat utbildning, tvingas till timanställningar och arbetar under schemaläggningar som är orimliga. Det råder brist på medicinsk personal och kompetens. Dessa faktorer har tillsammans med avsaknaden av skyddsmaterial radikalt ökat smittspridningen under coronapandemin.

Att arbeta med äldre är inga enkla jobb. Insatser inom ramen för hemtjänsten och korttidsboende är betydligt mer medicinskt avancerade idag än de var när socialtjänstlagen skrevs. Då betraktades hemtjänsten mer som en social insats. Detta är givetvis viktigt, men i takt med att äldre personer är hemmaboende längre tid ökar kraven på medicinsk kompetens och rätt utbildad personal för att ge en god omvårdnad och omsorg. Därför måste insatser koordineras, samordnas och planeras betydligt bättre inom kommunen, men också mellan kommun och region.

Det är dags för en systematisk satsning på personal. Framför allt handlar det om utbildning och i tillräcklig omfattning för att garantera en vettig äldrepolitik. Regeringens stöd till Kommunals och SKR:s överenskommelse om utbildning av undersköterskor är nödvändig.

Ett starkare äldreperspektiv i lagstiftningen

Socialtjänstens möjlighet till utveckling och rättssäkerhet stärks av en tydlig rollfördelning mellan politik och profession. Idag är gränsen suddig. Avgörande beslut i individens liv kan inte vara beroende av vilken politisk majoritet en kommun har.

Ett starkare äldreomsorgsperpektiv kräver att socialtjänstens arbete är rättssäkert. Det finns exempel där en kommun fattat beslut som strider både mot socialtjänstlagen och kommunallagen. Det finns också exempel på kommuner som i slutet av året av budgetskäl drar in delegationsordningen när det gäller placeringar i olika former av boenden. Det innebär att tiden på året och inte individens behov avgör om det ska vara möjligt att få en plats på särskilt boende. Det är inte rättssäkert.

Det ligger nära till hands att dra paralleller till hälso- och sjukvårdens område, där ett politiskt inflytande över det patientnära arbetet är otänkbart. Det professionella handlingsutrymmet ska vara stort.

Lagens bokstav och människors rättigheter ska gälla alla, i hela landet, oavsett var man bor. Mer anpassat till denna utredning vill vi understryka behovet av tillsyn, verktyg som stimulans och viten samt nationella riktlinjer.

Mot den här bakgrunden avstyrker PRO och SKPF också förslaget om att slopa sanktionsavgifterna vid ej verkställda beslut. Ej verkställda beslut kan få stora konsekvenser för den enskilde och dagens tremånadersregel måste finnas kvar.

PRO och SKPF föreslår att socialtjänstlagen inför begreppet "goda levnadsförhållanden". Det är orimligt att i lagtexten sänka ambitionerna när det gäller välfärden för äldre. Om detta inte blir resultatet när regeringen har berett utredningens förslag så tillstyrker PRO och SKPF att begreppet "skäliga levnadsförhållanden" ska ersätta "skälig levnadsnivå". Begreppet levnadsnivå är ett oklart begrepp som kritiserats för att ha blivit ett "tak" snarare än ett "golv" för insatser till äldre. Det är dock oklart om omformuleringen kommer ge kommunerna motivation till att satsa mer på socialtjänsten i allmänhet och äldreomsorgen i synnerhet, för att komma tillrätta med kvalitetsbrister.

I detta sammanhang anser vi att ett starkare äldreperspektiv måste innehålla förbättrad delaktighet och ständig omtanke om målgruppen samt enskilda lösningar utifrån individen, istället för stelbenta reglementen.

Anhöriga ska vara nära, men inte ha huvudansvaret för sina äldre anhöriga. I många relationer blir närmast anhörig den som tar vård och omvårdnadsansvaret i vardagen. Det skapar stress och utbrändhet. Att vara delaktig är en sak, men att bära hela ansvaret är något annat.

Många kommuner har skärpt kraven för att äldre ska få tillgång till ett äldreboende, för att sedan hävda att det saknas efterfrågan på äldreboende. Så har kommuner trollat bort individens egna önskemål. På så sätt är äldreperspektivet uttraderat.

Investeringsstöd för att bygga äldreboenden är bra

Det måste finnas en långsiktig finansiering för äldres välfärd för att uppnå likvärdighet. På samma sätt som statsbudgeten bygger upp en finansiering för miljöpolitik, utbildningspolitik med mera så bör det finnas ett långsiktigt investeringsstöd för att bygga äldreboenden.

PRO och SKPF välkomnar utredningen om en äldreomsorgslag

Regeringen tillsatte nyligen en utredning om att införa en äldreomsorgslag. Enligt direktiven ska en sådan lag vara ett komplement till såväl socialtjänstlagen som till hälso- och sjukvårdslagen. Våra organisationer välkomnar utredningen som vi menar kan öka likvärdigheten i äldreomsorgen över landet, förbättra kvaliteten och höja statusen för dem som jobbar i äldreomsorgen.

Coronapandemin har på ett mycket smärtsamt sätt visat på brister inom äldreomsorgen som chockat många. I flera fall har bristerna varit kända, men kommunerna har valt att prioritera annat. Vi menar att den statliga styrningen behöver förstärkas. Ett exempel är de att satsningar som regeringen nu riktar direkt till äldreomsorgen som vi förutsätter att kommunerna kommer att använda till det de är avsedda för. I detta arbete hoppas vi att kommunerna tar hjälp av oss och de andra pensionärsorganisationerna. Vi bidrar gärna med vår kunskap, till exempel i de kommunala pensionärsråden, för att skapa en äldreomsorg som passar oss äldre.

Christina Tallberg
Ordförande
Pensionärernas riksorganisation

Liza di Paolo-Sandberg
Förbundsordförande
Svenska Kommunal Pensionärernas
Förbund